

УДК 37.02

Матеюк О.П., к. п. н., доцент,
доцент кафедри екології та біологічної освіти
Полюк Аліна Миколаївна
студент спеціальності «Середня освіта.
Біологія та здоров'я людини»
ступеня вищої освіти «Магістр»
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ПЛАНУВАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Анотація. У статті розглянуто особливості розробки та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я. Проаналізовано особливості застосування компетентнісного підходу у змісті навчального предмета «Основи здоров'я». Висвітлено необхідність застосування педагогами сучасних засобів і методів навчання; поєднання традиційних та інноваційних форм роботи; використання інтерактивних методів навчання та комп'ютерних технологій.

Ключові слова: нестандартний урок, основи здоров'я, освіта на основі набуття життєвих навичок, інтерактивні технології, цифрові технології.

Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи, який відбувається відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту базової середньої освіти. Ці зміни сприяють системному оновленню змісту та перехід на нову структуру навчання. Нові види діяльності, нові стандарти розвитку особистості потребують нових, нестандартних підходів до надання освіти.

Сьогодні є очевидним, що школа не може надалі залишатися лише транслятором знань, адже кількість інформації у світі зростає щодня, тобто застосування суто традиційних технологій навчання не забезпечують сучасні потреби ні учнів, ні учителів, як безпосередніх учасників освітнього процесу. Як зазначають Т. Воронцова, В. Пономаренко «завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, знання знаходяться практично на кінчиках пальців інтернет-користувачів» [1].

Разом із інформатизацією в освіті запроваджуються педагогічні технології розвитку соціально-психологічних компетентностей (життєвих навичок) учнів, метою яких є полегшення соціальної адаптації дітей, підвищення їхньої стійкості в сучасному світі, тобто реалізується компетентнісний підхід (знання заради вмінь). Він базується на основі формування та розвитку життєвих навичок, що дозволяли б успішно розв'язувати завдання самозахисту від ризикової поведінки, додання життєвих труднощів, повсякденних проблем та інших питань, що розкриваються у змісті навчального предмета.

Педагоги наголошують, що за своїм призначенням, змістом і методами навчання предмет «Основи здоров'я» суттєво відмінний від інших шкільних предметів. Його особливості визначаються:

– необхідністю впливати на свідомість і поведінку учнів. Ця теза ґрунтується на визнанні того, що якість життя людини, її здоров'я, безпека і благополуччя найбільшою мірою залежать від її поведінки та способу життя;

– тим, що навчально-виховні впливи мають бути спрямовані на формування у дітей позитивних цінностей, знань, ставлень, умінь і навичок, які зменшать ризик виникнення поведінкових проблем і підвищать особистісний потенціал учнів для їхнього гармонійного розвитку та життєвого успіху;

– тим, що для посилення мотивації та ефективності навчання потрібно послідовно впливати на шкільну політику і створювати сприятливе середовище. Ці особливості потребують знань

концепції предмета, а також застосування нових принципів і підходів як до навчання, так і до адекватного оцінювання його результатів [1].

Відповідно до концепції навчальної програми «Основи здоров'я», особливість методики проведення уроків інтегрованого предмета «Основи здоров'я» полягає в тому, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Запорукою формування здорової особистості учня є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу. Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо. Особливу увагу необхідно надати позитивній мотивації учнів не лише на вибір здорового способу життя, а й активну, щоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя й зміцнення здоров'я [5].

Аналізуючи досвід педагогів-практиків [1, 7-8], знаходимо підтвердження того, що для підтримання мотивації навчання школярів, вчителі постійно шукають сучасні засоби і методи навчання; традиційні прийоми роботи доповнюють інноваційними. Для підвищення пізнавальної активності дітей педагоги використовують стимулювання учнів до вільного висловлювання думки, самостійної пошукової роботи з підручником та додатковими джерелами. Вони відмічають, що успішне засвоєння навчальної програми та гарний рівень засвоєння теоретичного матеріалу забезпечують такі види нестандартних уроків: урок-тренінг, урок-ділова гра, урок-свято, урок-вікторина, урок-КВК, урок-подорож тощо.

Ефективність навчального процесу багато в чому залежить від уміння учителя правильно організувати урок і грамотно вибрати ту чи іншу форму проведення заняття. Підготовка будь-якої нетрадиційної форми уроку вимагає від педагога великих витрат сил і часу, оскільки він зазвичай виступає в ролі організатора. Тому перш ніж братися за таку роботу, слід зважити власні сили й оцінити можливості. Для успішної підготовки нетрадиційного уроку та його проведення вчитель повинен володіти низкою особистісних якостей і відповідати деяким вимогам, основними з яких є: добре знання предмета і методики; творчий підхід до роботи, винахідливість; знання психологічних особливостей учнів; усвідомлене ставлення до використовуваної нетрадиційної форми уроку в навчальному процесі; урахування особливостей власного характеру і темпераменту [4].

Для забезпечення якісного викладання предмета педагоги пропонують застосовувати ефективну педагогічну технологію, спрямовану на формування здорової та просоціальної особистості – освіти на основі набуття життєвих навичок (ООЖН). Вона гармонійно поєднує функції виховання (формування ідентичності, цінностей та переконань) і розвиток соціально-психологічних компетентностей учнів (їхніх знань, умінь і навичок). Це сприяє формуванню своєрідного «поведінково-го імунітету» до надмірно ризикованої поведінки [1].

Державним стандартом базової і повної середньої освіти з метою підвищення рівня організації навчально-виховного процесу та забезпечення якості викладання предмету «Основи здоров'я» передбачено облаштування кабінету основ здоров'я, пристосованого до проведення інтерактивних (тренінгових) занять та забезпечення потреб щодо впровадження програм превентивної освіти. Як зазначають практики, «...потрібно, щоб кабінет став повноцінною ланкою навчально-виховного процесу, був в епіцентрі шкільного життя, а саме: участь у проведенні предметних тижнів, виховних годин, годин спілкування» [3].

Багато вчителів рекомендують використовувати у практиці проведення нестандартних уроків музичний супровід. Науково доведено, що легка та спокійна музика має сприятливий фізіологічний і психічний вплив на людський організм, допомагає покращити емоційний стан, процеси сприйняття та запам'ятовування [8].

Надзвичайно поліпшують працездатність дітей на уроках дихальна гімнастика та фізичні вправи для постави, рук, шиї, ніг та гімнастика для очей, пальмінг. Фізичні вправи краще проводити під музичний супровід. Цей прийом допомагає зняти втомленість. Такі вправи можна досить успішно надавати проводити учням або поєднувати з елементами ігор. Так, наприклад, цікавими є ігри – руханки [6, 8].

До найбільш оптимальних форм проведення занять з основ здоров'я можна віднести такі: урок – дискусія, урок – консультація, урок – практикум, урок – конференція (брифінг), тренінг [1, 4-5]. Утворення основ життєвих навичок передбачає обов'язкове застосування інтенсивних, інтерактивних педагогічних методів і прийомів у формі тренінгів.

Навчальний предмет «Основи здоров'я» має свою специфіку, котра зумовлена тим, що на уроках потрібно моделювати поведінку людини у різних ситуаціях, відпрацювати навички безпечної для здоров'я поведінки.

Педагоги наголошують на необхідності використання цифрових технологій навчання, що надають можливість проводити спостереження та експерименти в умовах віртуального середовища, відпрацювати життєві навички, необхідні для збереження здоров'я, безпеки життєдіяльності і гармонійного розвитку. Сучасні діти – діти Інтернету і сучасних технологій, які значну частину свого життя проводять у віртуальному світі. У навчанні сучасні учні швидко втрачають інтерес до традиційних методів навчання й орієнтовані на практичні аспекти та інтерактив з використанням сучасних технологій. Для інформаційної підтримки уроків основ здоров'я на допомогу учителю сьогодні є багато сучасних он-лайн-сервісів (Genially, Learning-Apps, Kahoot! та ін.) та ресурсів (Classtime, Online Test Pad, МійКлас тощо), які можна використовувати для створення кросвордів, логічних ігор, навчальних та психологічних тестів, опитувань, тестів та домашнього завдання [2].

Таким чином, розробка та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я вимагає комплексної та ґрунтовної підготовки з боку вчителя, а саме: володіти методикою проведення тренінгових занять, використовувати інтерактивні методи навчання та комп'ютерні технології.

Список використаних джерел

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). К. : Видавництво «Алатон», 2017. 376 с.
2. Білецька Г.А., Єфремова О.О., Матеюк О.П., Дячук А.О. Використання цифрових технологій на уроках біології та основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. №4(27) С. 15-35. Режим доступу: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v27i4>
3. Матішак М.В. Варіативність організаційних форм навчальної діяльності учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. К., 2008. 20 с.
4. Мельник Н. М. Впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. *Початкове навчання*. 2006. № 13 (89). С. 2–5.
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Основи здоров'я» 6-9 класи. Наказ Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2022 року № 698. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.osnovy.zdorovia-6-9.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).
6. Лис О.А. Здоров'язбережувальні аспекти сучасного уроку. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/zdorovyazberezhuvalni-aspekti-suchasnogo-uroku-310349.html> (дата звернення: 2.05.2023).
7. Романчук Н., Красюк Л. Використання нетрадиційних уроків із основ здоров'я у процесі формування здорового способу життя молодших школярів. Режим доступу: <https://bit.ly/3nGHod2> (дата звернення: 10.05.2023).
8. Творчий звіт учителя основ здоров'я, природознавства та біології Сенічак Н.О. Режим доступу: <https://bit.ly/3КраJkW> (дата звернення: 25.04.2023).